

KULTTUURI ELINVOIMAISTEN MAASEUTUYHTEISÖJEN RAKENTAJANA

Kaisu Kumpulainen: *YTT, Kulttuuripolitiikan yksikkö, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto*

kaisu.kumpulainen@jyu.fi

Janus vol. 24 (4) 2016, 384–400

The logo for the journal 'Janus' features a stylized 'J' inside a circle, followed by the letters 'a', 'n', 'u', and 's' in a clean, sans-serif font.

Tiivistelmä

Tässä artikkelissa tarkastellaan kulttuuria ja sen roolia kylätoiminnassa elinvoimaisten maaseutuyhteisöjen rakentumisen kontekstissa. Kylät ovat toiminnallisia tiloja, ja niiden olemassaolo perustuu omaehtoiselle yhteisölliselle toiminnalle ja paikallisten ihmisten aktiivisuudelle. Kulttuuriperinnön kautta rakennetaan yhteisölle jaettu menneisyys; yhteiset juuret. Kulttuuri toimii lisäksi kehittämistoiminnan instrumenttina, mikä heijastuu kansallisten kylätoimintaohjelmien kulttuurille asetettuihin tavoitteisiin. Kulttuurin keskeisin merkitys kylien elämässä on yhteisöllisyyden ja kylähengen rakentaminen. Ne puolestaan sitouttavat yksilöt kylien kehittämistoimintaan.

Kestävää kehitystä on tärkeää pohdita maaseutuyhteisöjen näkökulmasta, onhan Suomi maaseutuvaltainen maa. Maaseudun paikallisyhteisöjen säilyttäminen elinvoimaisina asumisen, vapaa-ajan ja yrittämisen paikkoina on yksi keskeisiä tulevaisuuden haasteita. Maaseutualueilla asuvien eriarvoisuus suhteessa kaupunkilaisiin tulee todennäköisesti lisääntymään tulevaisuudessa, kun palveluja ja hallintoa keskitetään suurempiin yksiköihin ja kasvukeskuksiin. Maaseudun kehittäminen taas on siirtynyt uusliberalistisen politiikan myötä yhä enemmän julkiselta sektorilta maaseudun paikallistoimijoiden omalle vastuulle. Suomalainen maaseutupolitiikka korostaakin kansalaisyhteiskunnan toimijoiden ja aktiivisten paikallisyhteisöjen kasvavaa roolia ihmisten hyvinvoinnin ja elinolosuhteiden turvaamisessa. Maaseudun lähipalvelujen kehittämisessä on jo merkkejä

uudenlaisesta kansalaisosallisuudesta, mikä näkyy esimerkiksi erilaisten yhteisöllisten palvelutuotannon tapojen lisääntymisenä (Kattilakoski 2015).

Euroopan Unionin aluekehittämisen keskeinen lähtökohta on paikkaperusteisuus. Siten suomalaisessakin hyvinvointipalvelujen kehittämisessä paikallisyhteisöjen osallisuus on tärkeässä roolissa. Paikkaperustainen kehittäminen ei kuitenkaan tarkoita vastuun siirtämistä yhteisötoimijoille, vaan julkisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden yhteistyötä lähipalvelujen tuottamisessa. Paikallisuutta korostava lähestymistapa pyrkii tunnistamaan ja huomioimaan paikalliset tarpeet ja mahdollisuudet, jolloin sen tavoitteena on rakentaa monimuotoisempaa ja asukaslähtoisempää – ja samalla myös kestävämpää hyvinvointia. (Kattilakoski & Rantamäki 2016; Luoto ym. 2016.)

Kylätoiminta on yksi esimerkki paikakaperustaisesta maaseudun kehittämisestä. Suomalaisia kyliä on kehitetty 1970-luvulta lähtien perustamalla paikallisia kylätoimikuntia ja -yhdistyksiä. 2000-luvulla yksittäisten kyläyhdistysten rinnalle on perustettu yhä enemmän myös yhteisötoimijoita, jotka pyrkivät kehittämään entisiä kuntakeskuksia ja laajempia, useita kyliä kattavia alueita. Tuoreimman valtakunnallisen kylätoimintaohjelman mukaan Suomessa oli vuonna 2013 maarekisterissä yhteensä 4235 kylää, joissa toimi 3074 rekisteröityä kyläyhdistystä ja 930 rekisteröimätöntä yhdistystä eli kylätoimikuntaa (Voimistuvat kylät – Vahvistuvat lähiyhteisöt 2014, 46). Suomalainen kylätoimintaliike onkin onnistunut kiitettävästi tavoitteessaan aktivoida yksittäisiä kyläläisiä mukaan maaseudun kehittämistoimintaan. Lisäksi maaseudulla toimii lukuisia muita paikallista yhdistyksiä, kuten kotiseutuyhdistyksiä ja metsästys- ja nuorisoseuroja. Niiden toiminnan tavoitteet ja sisällöt vaihtelevat, eivätkä kaikki harjoita varsinaista kehittämistoimintaa eli keskity tietyn paikan tai alueen elinvoimaisuuden säilyttämiseen. Yhdistystoimijoiden vastuun kasvaessa kehittämistoiminnan merkitys kuitenkin korostuu myös sellaisilla järjestöillä, jotka on perustettu alun perin jotain muuta tarkoitusta varten. Esimerkiksi metsästysseurat tarjoavat retkeilypaikkojaan koko kylän virkistyskäyttöön ja entisistä nuorisoseuran- sekä työväentaloista on tullut kaikkien kyläläisten juhlapaikkoja, joissa ei osallistujien poliittisella taustalla ole enää merkitystä.

Paikalliset tie- ja vesiosuuskunnat ovat puolestaan esimerkkejä siitä, miten perusinfrastruktuurin ylläpitäminen ja

kehittäminen maaseudulla on jo pitkälti kansalaisyhteiskunnan toimijoiden varassa. Perinteisiä kyläyhdistysten tehtäviä ovat olleet kylätalojen ylläpitäminen, kehittämishankkeiden organisoiminen sekä erilaisten vapaa-ajan harrastusten ja juhlien järjestäminen. Yhteisöllisen toiminnan lisäksi yhdistysten vastuulle on tullut yhä isompia tehtäviä. Kylätoimintaliikkeen integrointi osaksi maaseutupolitiikkaa 1990-luvulla on heijastunut kasvavina vaateina kyläyhdistyksille ja muille maaseudulla toimiville järjestöille. 2000-luvun aikana kansallisiin kylätoimintaohjelmiin kirjatut vastualueet yksittäisille kyläyhdistyksille ovat lisääntyneet tasaisesti, esimerkkeinä paikallisten peruspalveluiden tuottamiseen liittyvät tehtävät ja turvallisuuden ylläpitäminen. Kuntarakenneuudistuksen myötä etäännyville palveluille toivotaan vastalääkettä esimerkiksi kyläyhdistysten ylläpitämistä yhteispalvelupisteistä, kyläavustajien palkkaamisesta ja paikallisista hälytysryhmistä (Voimistuvat kylät – Vahvistuvat lähiyhteisöt 2014).

Kestävä kehitys tarkoittaa tässä artikkelissa yksinkertaisesti toiminnan jatkuvuutta. Koska maaseutuyhteisöjen tulevaisuus on riippuvainen paikallisten ihmisten aktiivisuudesta, vahva kansalaisyhteiskunta on maaseudun kestävä kehityksen edellytys. Kestävään kehitykseen liittyy kansalaisten hyvinvoinnin edellytysten turvaaminen. Tuula Helneen ym. (2012) käyttämä kestävä hyvinvoinnin määritelmä perustuu Erik Allardtin (1976; 1993) having, loving ja being jaotteluun. Tiivistettynä having tarkoittaa materiaalisia resursseja, loving yhteenkuuluvuutta ja rakastamista, ja being taas eheää kokemusta maailmassa olemisesta. Allardt näkee

tärkeäksi hyvinvoinnin osatekijäksi myös mielekkään ja vastuullisen toiminnan (doing), jonka hän liittää osaksi being-ulottuvuutta. Helneen ym. (2012, 79) mukaan doing-ulottuvuus korostuu tarkasteltaessa nimenomaan kestävästä hyvinvointia, jolloin sen voi erotella omaksi ulottuvuudekseen. Kylätoiminnassa onkin pitkälti kysymys paikallisesta konkreettisesta tekemisestä yhteisön hyvinvoinnin lisäämiseksi. Kyläyhdistykset tuottavat lisäksi toiminnallaan paikallisyhteisöjä, joihin kuuluu (loving) sekä materiaalista hyvinvointia eli elinolosuhteita, jotka mahdollistavat asumisen ja elämisen (having) maaseudulla. Paikalliset ympäristönhoito- ja energiantuotantohankkeet ovat esimerkkejä siitä, miten yhteisöjen aktiivisuudella voidaan edistää myös ekologista kestävyyttä.

Tämän artikkelin tarkoitus on tarkastella, miten kulttuuria hyödynnetään ja miten se toimii välineenä elinvoimaisten maaseutuyhteisöjen ja kylätoiminnan rakentumisessa. Määrittelen kulttuurin tässä artikkelissa merkitysjärjestelmiksi, joihin kuuluvat ihmisten sisäiset arvot ja merkitykset, kulttuurin erilaiset ilmentymät sekä kulttuuriin liittyvä toiminta (Hannerz 1992). En tutki maaseutukulttuuria yleisellä tasolla, vaan keskityn tarkastelemaan sen yhteyttä kylien kehittämistoimintaan. Kulttuuri lisää paikallista hyvinvointia monin eri tavoin. Se lisää viihtyvyyttä tarjoamalla kyläläisille mielekästä yhteistä tekemistä ja harrastusmahdollisuuksia. Lisäksi kulttuuri- ja kesätaapatumilla on tärkeä tehtävä kyläyhdistysten konkreettisena tulonlähteenä, koska ne tuottavat resursseja erilaisten toimintojen ja kylätalojen ylläpitoon. Tässä artikkelissa en kuitenkaan paneu-

du kulttuurin tuomiin suoriin hyvinvointi- tai talousvaikutuksiin. Sen sijaan keskityn käsittelemään sitä, miten kulttuuri on osa kylien rakentumista tiloina ja yhteisöinä sekä erityisesti kulttuurin roolia yksilöiden sitouttamisessa kylien kehittämistoimintaan.

KYLÄN JA KULTTUURIN MÄÄRITTELYÄ

Kylät ovat erityisiä maaseutumaisia tiloja. Henri Lefebvren sosiaalisen tilan käsite (1991; Kumpulainen 2012, 29–38) tarjoaa monimuotoisen tavan hahmottaa erilaisia tiloja ja tilallisia ilmiöitä. Lefebvren vuonna 1991 teoksessaan *The social production of space*¹ esittämä tilan teoria eroaa oleellisesti esimerkiksi Pierre Bourdieun sosiaalisen tilan määritelmästä. Bourdieulle sosiaalinen tila ei kiinnity varsinaisesti spatiaalisuuteen ja paikkoihin, vaan tarkoittaa erilaisista kentistä ja pääomista muodostuvaa abstraktia yhteiskunnallista tilaa, joka muodostuu ihmisten välisistä sosiaalisista suhteista (Bourdieu 1998). Spatiaalista sosiaalista tilaa tutkittaessa puhutaan usein myös julkisesta tilasta. Jürgen Habermasin mukaan julkinen tila (public sphere) tarkoittaa yhteiskunnan sosiaalista ulottuvuutta, joka mahdollistaa kansalaisten välisen kommunikaation ja poliittisen toiminnan (Habermas 1984). Esimerkiksi kaupunkitutkimuksessa ollaan yleensä kiinnostuneita juuri kaupunkien julkisesta tilasta tai tiloista ja niiden rakentumisen prosesseista eri näkökulmista (esim. Kymäläinen 2009). Tämäkin artikkeli keskittyy kyliin julkisina tiloina ja rajaa ulkopuolelle maaseutuyhteisöjen yksityisen ulottuvuuden.

Lefebvren (1991) mukaan sosiaaliset tilat ovat spatiaalisia prosesseja, joissa on samanaikaisesti käsitteelliset, materiaaliset, symboliset ja kokemukselliset ulottuvuutensa. Kyliä määrittelevät siis yhtä aikaa viranomaisten, politiikan ja tutkijoiden käsitteet sekä paikallisten ihmisten kokemukset ja sosiaalinen toiminta. Tilan prosessimainen luonne korostaa tiloja tuottamisen kohteina. Koska kylät eivät ole Suomessa hallinnollisia yksikköjä, kuten esimerkiksi kunnat, tilojen tuottamisessa korostuu erityisesti paikallinen sosiaalinen toiminta. Kylät ovat ”asumistiivistymiä”, joiden yhteistoiminta ja yhteisöllinen elämä ovat paikallisen vapaaehtois- ja kehittämistyön varassa. Tämä heijastuu myös viralliseen määrittelyyn: Suomen maaseutupoliittiset tavoitteet ja toimintalinjat esittelevässä Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmassa 2007–2013 ”kylällä tarkoitetaan rekisteröidyn kyläyhdistyksen tai -toimikunnan aluetta ja sen asukkaita” (Manner-Suomen maaseudun...2007, 194). Kylä määrittyy tällöin siellä tapahtuvan järjestäytyneen ja alueelliseen kehittämiseen pyrkivän sosiaalisen toiminnan kautta.

Kylät eivät ole luonnollisia tiloja, eikä niiden ympärille rakentuneiden maaseutuyhteisöjen olemassaolo ole myöskään itsestään selvä. Suomessa puhutaankin paljon ”kuolleista” kylistä, mikä viittaa epäilykseen joidenkin kylien ”häviämisestä”. Kylä voi olla tällöin olemassa maarekisterissä, kartalla ja ihmisten muistoissa, mutta esimerkiksi ohi matkustava ei havaitse mitään merkkejä ja paikallisyhteisöstä. Kyläkoulujen ja -kauppojen hävitessä maisemasta kyläyhteisön ja kylän tuottaminen on yhä enemmän paikallisten yhdistystoimi-

joiden aktiivisuuden varassa. Kylätoiminta ei ole siis pelkästään kylien kehittämistä, vaan yhä kasvavassa määrin myös niiden ”elossa” pitämistä. Väestön harvetessa osa maaseudun kylistä tulee todennäköisesti tulevaisuudessa ”kuolemaan”, joistain pienimmistä kylistä muodostuu suurempia kokonaisuuksia, ja osa taas jatkaa elinvoimaisina ja houkuttelevina maaseutuasumisen ja lomailun paikkoina. Jako hiipuviin ja kehittyviin kyliin riippuu osaksi kylien sijainnista ja erityisesti etäisyyksistä suurempiin keskuksiin, mutta myös yhteisöjen omasta aktiivisuudesta paikallisten elinolosuhteiden kehittämässä.

Kansalaisyhteiskunnan merkittävä rooli korostaa paikallisen kulttuurin merkitystä siinä, että kylistä muodostuu kestäviä tiloja ja yhteisöjä. Kyläyhteisöjen rakentumisessa korostuvat yhä enemmän kulttuuriset ja paikkaan liittyvät tekijät, kun taas esimerkiksi työhön liittyvien sosiaalisen ja toiminnallisen ulottuvuuksien merkitys pienenee (Rannikko 1996). Määrittelen kulttuurin ihmisten sisäisistä arvoista ja merkityksistä, erilaisista ilmentymistä ja toiminnasta koostuviksi merkitysjärjestelmiksi. (Siivonen 2008; Barker & Galasinski 2001, 3–4; Hannerz 1992, 3; Williams 1982, 208–209.) Yksilöiden kokemukset ja merkitykset tulevat kulttuurin kautta sosiaalisiksi ja julkisiksi, ja sitovat heidät osaksi yhteisöä. Ulf Hannerz (1992, 4–10) puhuu ”kulttuurisesta virrasta” (cultural flow) eli siitä, miten yksilölliset ja kollektiiviset merkitykset ovat jatkuvassa liikkeessä. Hän jakaa kulttuurin kolmeen ulottuvuuteen: Ensiksi yksilön sisäiset ajatukset ja mielikuvat (*ideas and modes of thought*) tarkoittavat ihmisten mielen sisäisiä prosesseja, kuten arvoja ja asen-

teita. Toiseksi kulttuurin ilmeneminen (*forms of externalization*) tarkoittaa sitä, miten mielen sisäiset merkitykset tulevat näkyviksi ja aistittaviksi. Esimerkiksi puhetapa, eleet ja koristelemine ovat selkeitä kulttuurin ilmentymiä. Kolmanneksi kulttuuriin jakamisen käytännöt (*social distribution*) tarkoittavat tapoja, miten kulttuuri ilmenee kollektiivisesti sekä siirtyy ja leviää ihmiseltä toiselle. Kulttuuriteollisuus on yksi esimerkki kulttuurin jakamisesta ja leviämisestä, jossa kohtaavat yksilöiden kokemukset ja merkitykset sekä sosiaalinen ja julkinen toiminta (Hannerz 1992, 3–10).

Hannerzin kulttuurin jaottelun avulla voi tuoda näkyväksi sitä prosessia, miten paikallinen kulttuuri on osa kyläen toimintaa ja tilallista rakentumista. (Kumpulainen 2012, 128–129.) Kyläen paikallinen identiteetti, asukkaiden tunnesidos kylään ja arvot ovat keskeisiä kulttuurin ulottuvuuksia, jotka tapahtuvat yksilöiden mielessä. Kylän kehittämisen edellyttämä motivaatio toimintaan ja halu toimia kylän puolesta vaativat sitoutumista paikkaan (Kumpulainen 2012, 129). Sitoutuminen on ennen kaikkea yksilöiden sisäistä tunnetta ja arvomaailmaa. Yksilöiden sisäinen maailma ilmenee ulospäin jaettuna symboliikkana, kylämaisemana, kulttuuriperintönä ja yhteisöllisenä toimintana. Kulttuurin jakamisen käytäntöjen kautta paikallinen toiminta ja tapahtumat tuottavat ja levittävät paikallista kulttuuria sekä kylän sisällä että kylältä ulospäin. Toiminnan jatkuvuuden eli kestävän kehityksen kannalta molemmat – sekä henkilökohtainen sitoutuminen että yhteisöllinen toiminta – ovat merkittäviä. Kylätoiminnassa kulttuurin ilmentymisen ja jakamisen

käytäntöjen kautta yksilöiden merkitysjärjestelmistä tulee osa paikallista yhteisöllistä toimintaa ja kehittämistyötä. “Kulttuurisen virran” liike tapahtuu myös toiseen suuntaan eli jakamisen käytännöt tuottavat kulttuurin ilmentymiä sekä yksilöiden kokemuksia ja paikkaan liittyvää identiteettiä ja tunnesidosta.

Hannerz (1996, 17–29) tekee käsitteellistä eroa globaalin ja paikallisen kulttuurin välille. Hänelle paikallinen on jotain konkreettisempaa, aistittavampaa, kokemuksellisempaa: enemmän kasvokkain tapahtuvaa kuin esimerkiksi globaalit kulttuuriteollisuuden ja median kautta levittyvät kulttuurit. Maa-seutuyhteisössä on kyse paikallisesta kulttuurista, joka ilmenee erityisesti paikkaan liittyvinä arvoina, yhteisöllisyytenä, paikallisena identiteettinä, kulttuuriperintönä, kulttuurin tuotteistamisena ja kulttuuritoimintoina. Toisaalta jaottelu globaali- ja paikallistasoihin ei ole selkeä. Paikalliset arvot tai toiminta eivät ole irrallisia laajemmasta kulttuurista. Esimerkiksi EU- ja kansallisen tason ohjeistuksilla ja kehittämishankkeilla pyritään tukemaan ja ohjailemaan paikallista kulttuuriin liittyvää toimintaa, mikä yhdistää poliittiset ohjelmat ja niiden tavoitteet osaksi paikallista “kulttuurista virtaa”.

AINEISTO JA METODI

Artikkelissa käyttämäni aineistot on kerätty väitöskirjaprojektiani (Kumpulainen 2012) varten. Aiemman tutkimuksen tavoitteenasettelu ei keskittynyt erityisesti kulttuuriin vaan aktiivisen kylän rakentamiseen ja tuottamiseen yleisemmällä tasolla. Kulttuu-

ri nousi kuitenkin selkeästi esille eri aineistoista, minkä takia on mielekästä syventyä tässä artikkelissa pelkästään sen rooliin maaseutuyhteisöjen rakentumisessa. Artikkelin ensisijaisena aineistona toimii neljä valtakunnallista kylätoimintaohjelmaa: Kylätoiminnan suuntaviivat 2000–2002, Voimaa kuin pienessä kylässä! 2003–2007, Vastuuta ottava paikallisyhteisö 2008–2013, Voimistuvat kylät –Vahvistuvat lähiyhteisöt 2014–2020 sekä Vuoden Kylä –kilpailun materiaalit² (kilpailukysymykset ja tiedotusmateriaalit 1985–2007). Kansalliset kylätoimintaohjelmat ovat Suomen kylätoiminta ry:n tuottamia dokumentteja, joissa linjataan kylätoiminnan keskeiset tavoitteet, toimijat ja toimintatavat. Ohjelmat eivät ole eri toimijatahoja – kuten kuntia – velvoittavia, vaan niiden tehtävänä on määrittellä yhteisökehittämisen yleisiä tavoitteita ja visioita. Suomen Kylätoiminta ry:n organisoima Vuoden Kylä –kilpailu tuottaa erityistä ideaalimallia aktiivisesta kylästä ja sen kautta kylätoiminnan tavoitteita pyritään levittämään myös laajemmalle yleisölle. Olen analysoinut diskursiivisen luennan avulla erilaisista aineistoista, miten kulttuurista puhutaan, miten sitä määritellään kylätoiminnan kontekstissa ja mihin muihin tavoitteisiin se liitetään.

Kansallisten kylätoimintaohjelmien ja Vuoden Kylä –kilpailuun liittyvän aineiston tukena toimivat vuosina 2007–2008 kolmessa keskisuomalaisessa kyläyhteisössä tekemäni haastattelut (12 kappaletta). Nämä kyläyhdistykset ovat saaneet myös tunnustusta tekemästään kehittämistyöstä voittamalla maakunnallisen Vuoden Kylä –tittelin (Huikko v. 2005, Kyynämöinen v. 2006 ja Ylä-Muuratjärvi v. 2007). Toisin sanoen ne

voidaan määrittellä ”aktiivisiksi kyliksi” ja paikallisyhteisön elinvoimaisuuden ylläpitäjiksi ja edistäjiksi. Koska olin kiinnostunut tutkimusprojektissani erityisesti kylien aktiivisuuden rakentumisesta, haastattelin jokaisesta kylästä kaikki kyläyhdistyksen edeltävät ja nykyiset puheenjohtajat eli ne henkilöt, jotka toimivat myös muiden aktivoijina. Teemahaastattelut kestivät 1–2 tuntia ja niissä keskusteltiin vapaamuotoisesti kylän kehityksestä, kylätoiminnan sisällöistä, suhteesta kuntaan ja muihin toimijoihin sekä paikallisen toiminnan tavoitteista. Koska en kysynyt haastatteluissa erikseen kulttuurista, ei kyliltä keräämäni aineisto ole tässä artikkelissa yhtä keskeisessä roolissa kuin ohjelmatekstit ja kilpailumateriaalit. Sain haastatteluista kuitenkin informaatiota paikallisen toiminnan sisällöistä ja erityisesti yhteisöllisyyden rakentumisesta, mikä tukee muista aineistoista saatuja tuloksia.

Olen luokitellut tuloslukuissa kulttuurin roolia kolmen eri otsikon alle: kulttuuriperintö, kehittämistoiminta ja yhteisön rakentuminen. Jokainen niistä avaa kulttuurin merkitystä eri näkökulmista. Kahdessa ensimmäisessä luvussa kulttuuria käsitellään ajallisesta perspektiivistä; kulttuuriperintö ja paikallishistoria rakentavat kylälle jaettua menneisyyttä, ja kulttuuri on keskeinen osa myös tulevaisuuteen orientoitunutta kehittämistoimintaa. Kolmas luku keskittyy siihen, miten kulttuuri rakentaa kestävää paikallista yhteisöä.

KULTTUURIPERINTÖ

Kulttuuriperintö on yksi kestävä kehityksen indikaattoreista (Rosenström

& Palosaari 2000). Kulttuuriperintö on virallisen määritelmän mukaan mennyttä kulttuuria ja sen ilmentymiä, joita pidetään erityisinä ja säilyttämisen arvoisina (esimerkiksi UNESCO:n yleissopimus kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta vuodelta 1972). Kulttuuridiversiteetti nähdään luonnon monimuotoisuuden rinnastettavana pääomana, joka halutaan säilyttää seuraaville sukupolville. Sen lisäksi kulttuuriperinnön avulla rakennetaan paikallista identiteettiä ja ihmisten sitoutumista paikkojen ja ympäristöjen vaalimiseen eli kulttuuri toimii ekologisen kestävyuden edistämisen välineenä. Kulttuuriperintö, -maisema ja paikallinen historia ovat keskeinen osa maaseudun kulttuurista ulottuvuutta ja aktiivisten yhteisöjen toimintaa. Paikallisen kulttuurin lisäksi kylillä tuotetaan ja uusinnetaan samalla kansallista kulttuuriperintöä, mikä korostaa kyliä erityisinä maaseututiloina, erotuksena kaupunginisiin ja kuntien taajamiin.

Kylätoiminnassa historia ja kulttuuriperintö elävät vahvasti. Ne ovat osa kylien symbolista rakentumista eli ulospäin näkyviä kulttuurin ilmentymiä (Hannerz 1992, 4–10). Tämä heijastuu myös tutkituissa kylissä, joissa esimerkiksi kylätalot ovat vanhoja perinteitä kunnioittavia rakennuksia, joista voi aistia menneen ajan läsnäolon. Sisustuksen lisäksi kylätaloilla säilytetään kylän historiallisesti arvokkaita esineitä, kuten esimerkiksi kyläkoulujen jäämistöä. Useilla kylätaloilla on myös kangaspuita ja muita vastaavia perinteisten käsitöiden harjoittamiseen tarvittavia varusteita. Jos kylällä sijaitsee arvokkaita vanhoja rakennuksia tai ympäristökohteita, kuten vanhoja myllyjä tai koskia, aktiiviset kylät kunnostavat ja

ylläpitävät niitä myös jälkipolvien iloksi. Kylämaiseman entisöinnissä pyritään korostamaan maatalousmaista perinnetäyttöä ja myös kylätuotteiden sekä -juhlien erityisyys rakennetaan paikallisen kulttuuriperinnön ympärille.

Globalisaation myötä traditioiden ja paikkojen merkitys identiteetin lähteenä korostuu (Saastamoinen & Kuusela 2002). Yksilöiden identiteettien lisäksi kulttuuriperinnön kautta rakennetaan yhteistä menneisyyttä eli kollektiivista muistia (Korkiakangas 1999, 157). Paikoilla on aina historiansa, mutta menneisyys eli kollektiivinen ja yksilöllinen muisti suodattavat aina nykyisyyden kautta (Dodgshon 2008, 7–8; Lefebvre 1991, 46; Riikonen 1997), ja sitä on konstruoitava jatkuvasti uudelleen (Massey 2008, 148). Se, mitä kylät ovat nyt ja miten me määrittelemme ja koemme ne, on riippuvaista kylien historiasta. Kaikissa kolmessa tutkituissa kylissä on kirjattu paikallinen historia kyläkirjaksi, lisäksi kylän tarinaa tuotetaan erilaisissa käytännöissä kuten kylätapahtumissa, perinnepiireissä ja rakennusten ja maiseman entisöinneissä. Kyläkirjojen kirjoittaminen on suositua kyläyhdistysten harjoittamaa kehittämistoimintaa (Knuutila 2005), mikä on hyvä esimerkki siitä, miten kylän kehittäminen ja tulevaisuuden rakentaminen vaativat myös menneisyyden ja juurien konstruointia. Paikallisen historian kirjoittaminen rakentaa jaetun muiston, jolloin poliittiset ristiriidat jätetään varjoon ja dokumentoitu historia näyttäytyy kylän yhtenäisenä totuutena. Historian kirjoittaminen on aina valikoivaa (Boyarin 1994; Nyyssönen 2001), ja myös paikallishistoriikkeissa pitää tehdä valintoja siitä, mistä näkökulmasta menneisyys kirjoitetaan.

Jaettu menneisyys lisää hyvinvoinnin kokemusta vahvistamalla ihmisten yhteenkuuluvuuden tunnetta toisiin kyläläisiin (belonging) (Helne ym. 2012). Samalla yhteiset juuret rakentavat sitoutumista yhteisöön ja kylään paikkana (Hyyryläinen 2000, 111; Knuutila 2005). Traditioiden kautta paikkaan liittyvä symboliikka, merkitykset ja arvot rakentavat yksilöiden kokemusta kylästä erityisenä paikkana. Kulttuuriperintö vahvistaa ns. kotiseuturakkautta, jossa yksilöiden tunteet yhdistyvät kotikylään liittyvään kulttuuriin. Kiintymys paikkaa kohtaan toimii voimakkaana emotionaalisenä ja moraalisenä sidoksena, joka sitouttaa ja aktivoi yksilöitä kotikylän kehittämiseen ja elinvoimaisuuden turvaamiseen. Kylät ovatkin ”moniaikaisia tiloja ja paikkoja”, joissa mennyt, nykyisyys ja tulevaisuus ovat samanaikaisesti läsnä (Knuutila & Rannikko 2009). Hannerzin (1992, 4–10) kulttuurin ulottuvuuksien jaottelua soveltaen voidaan tarkastella, miten kulttuuriperintö on ”kulttuurista virtaa”, jossa ihmisten sisäiset sekä kylän symboliset ja sosiaaliset kerrokset ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Jaetun menneisyyden rakentamisessa yksilöiden muistot ja merkitykset suodattuvat ja valikoituvat yhteiseksi perinnöksi, kulttuuriksi ja käytännöiksi. Lisäksi yksilöiden paikallinen identiteetti ja koettu kulttuuri vahvistuvat kollektiivisen toiminnan ja symboliikan kautta. Tässä prosessissa syntyy ja uusiutuu kylien kulttuuriperintö.

Kulttuuriperinnön vaaliminen ei ole pelkästään paikallisten yhteisöjen omasta aloitteesta kumpuavaa toimintaa. Kyläkirjojen tekemistä ja maaseudun kulttuuriperinnön suojelua tuetaan myös

Euroopan unionin maaseudun kehittämisen hankerahoituksella. Se on poliittisiin ohjelmiin kirjattu tavoite (esim. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007–2013), ja lisäksi siihen kannustetaan erilaisilla oppailla ja ohjeistuksilla. Vuoden Kylä – kilpailussa kulttuuriperinnön vaaliminen on yhtenä keskeisenä valintakriteerinä. Aktiiviset kylät ottavat vastuun paikallisen perinnön vaalimisesta ja hyödyntävät sitä myös kylän julkisuus kuvan rakentamisessa (Kumpulainen 2008). Lisäksi kyläsuunnitelmiin kirjataan usein kylien menneisyys osaksi tulevaisuuden visiointia ja kehittämistoimintaa (Kumpulainen 2012). Kylien kulttuuriperinnön suojelemisen ja vaalimisen rinnalla on alettu puhua yhä enemmän kulttuuriperinnön tuotteistamisesta. Kulttuurin merkitys taloudellisena ja aluekehityksessä hyödynnettävänä paikallisena pääomana (Kainulainen & Lakso 2001, 24) on lisännyt kulttuuriperintöön liittyviä tehtäviä. Kyläyhdistysten oletetaan hyödyntävän nämä kulttuuriin ja kulttuuriperintöön liittyvät mahdollisuudet oman kylänsä kehittämisessä.

Vuoden Kylä –kilpailun kriteereissä muutos kulttuuriperinnön suojelemisesta kohti tuotteistamista näkyy selkeästi (Kumpulainen 2016). Verrattuna kilpailun alkuvuosiin 1980-luvulla menestyviltä kyliltä vaaditaan yhä enemmän osaamista kylän kulttuuriperinnön tuotteistamisessa esimerkiksi matkailijoiden ja uusien asukkaiden houkuttelemiseksi. Kulttuuriperinnön tuotteistaminen ja käyttäminen aluekehittämisen instrumentteina vaikuttavat siihen, mitä traditioita ja maisemia valitaan suojelemisen ja dokumentoinnin kohteiksi. Talouden logiikan rantautuminen osaksi paikallisia kulttuuri-

sia käytäntöjä on globaalin ja paikallisen ”kulttuurisen virran” kohtaamista (Hannerz 1996, 17–29). Kylän paikallisen kulttuurin tuotteistaminen ja markkinointi ovat kulttuurin jakamisen käytäntöjä, jotka levittävät paikallista kulttuuria myös kylän ulkopuolelle. Ne voivat yhtenäistää paikallisia käytäntöjä eri kylien välillä, mutta toisaalta ne voivat myös lisätä tarvetta nostaa esille ja vahvistaa sellaisia traditioita, joilla voi erottautua muista maaseutuyhteisöistä.

KEHITTÄMISTOIMINTA

Kylät rakentuvat kylinä ja yhteisöinä myös tulevaisuuteen orientoituvan toiminnan kautta. Kylätoiminta on kehittämistoimintaa eli kylien tulevaisuuden strategista ja suunnitelmallista rakentamista. Paikallinen kehittämistoiminta on yhteydessä kansallisen tason kylätoimintaohjelmiin ja Suomen maaseutupoliittisiin tavoitteisiin niin, että esimerkiksi kansalliset poliittiset linjaukset ohjaavat kylien hanketoiminnan rahoitusta. Suomessa on ilmestynyt neljä valtakunnallista kylätoimintaohjelmaa: Kylätoiminnan suuntaviivat 2000–2002, Voimaa kuin pienessä kylässä! 2003–2007, Vastuuta ottava paikallisyhteisö 2008–2013 ja Voimistuvat kylät – Vahvistuvat lähiyhteisöt 2014–2020³. Kylätoimintaohjelmat ovat virallisia Suomen maaseutuyhteisöjen representoinnin paikkoja, joissa määritellään tavoitteet ja suuntaviivat kylien kehitykselle. 1990-luvulla kylätoiminta integroitiin osaksi suomalaista maaseutupoliittikkaa ja kyläyhdistykset määriteltiin kansallisten maaseutupoliittisten tavoitteiden toteuttajiksi. Kylätoimintaohjelmat sitovat myös kylien paikallisen

kulttuurin osaksi kehittämistoimintaa ja suomalaista maaseutupoliittikkaa.

Jokaisen kylätoimintaohjelman myötä kulttuurin rooli ja merkitys kylätoiminnalle on laajentunut ja syventynyt, lukuun ottamatta viimeisintä Voimistuvat kylät – Vahvistuvat lähiyhteisöt ohjelmaa 2014–2020. Muutos selittyy osittain ohjelman suppeudella; se on sivumääräisesti edeltäjänsä huomattavasti lyhyempi, vaikka siihen on lisätty ensimmäistä kertaa kyläyhdistysten ja Leader-ryhmien toiminnan lisäksi myös kaupunginosayhdistykset. Toisaalta ohjelmassa korostetaan palvelujen tuottamista, varainhankintaa sekä lähidemokratian ja turvallisuuden edistämistä, minkä voi tulkita myös merkkinä siitä, että pehmeämmät tavoitteet ovat väistyneet kylätoiminnan strategisemmän luonteen vahvistumisen myötä. Kyläyhdistyksiltä odotetaan yhä enemmän vastuunottoa yhteiskunnallisista perustehtävistä eli kyläläisten hyvinvoinnin edellytysten turvaamisesta, mikä heijastuu kulttuurin pienempänä roolina.

Ensimmäisessä kylätoimintaohjelmassa, Kylätoiminnan suuntaviivat 2000–2002, kulttuuria käsitellään lähinnä kulttuuriperintönä ja -maisemana sekä paikalliskulttuurina, joka koostuu kulttuuritapahtumista ja erilaisista toimintatavoista. Kulttuuri on alueellinen vetovoimatekijä ja instrumentti, josta saadaan taloudellista ja yhteiskunnallista hyötyä. Historia sekä perinteet mainitaan paikallisen kulttuurin keskeisinä tuottajina ja uusintajina. Ohjelmassa kulttuurin konstruointi on traditionaalista korostaessaan maaseudun perinteitä ja samalla maaseutua museoitavana paikkana. Toisessa kylätoimintaohjel-

massa, Voimaa kuin pienessä kylässä! 2003–2007, kulttuuria käsitellään samansuuntaisesti:

Kulttuuri muodostuu koko ihmisen elämänpiiristä. Ihmisen muokkaama kylämaisema, paikannimet, murre, tarinat, tavat ja vaikkapa ruoat ovat kaikki kylien kulttuuria siinä missä kesäteatteri, kansanmusiikki- ja tanssit, kylätahtumat sekä vanhoihin työtapoihin perustuvat tuotteet. (s. 31)

Kulttuuriympäristö ja -maisema, sekä kylä- ja paikalliskulttuuri representoidaan historiaan nojaavina maaseudun kulttuuriperinnön uusintamisen paikoina. Lisäksi ohjelmassa korostetaan kulttuurin elinkeinollisia sekä yhteisöllisiä ja identiteettiä rakentavia vaikutuksia. Uutena elementtinä ohjelmassa on kulttuurin tuotteistaminen. Kyläkulttuuri ja paikallinen kulttuuriperintö pitäisi pystyä tuotteistamaan niin, että parhaimmillaan koko kylästä voidaan tehdä matkailijoille markkinoitava tuote. Puhetavan muutos säilyttämisestä kohti tuotteistamista (Hoiuala 2003) on samalla osa taloudellisen ja kulttuurisen diskurssin sekoittumista keskenään, jolloin kulttuurista tulee taloudellisen hyödyn kautta määrittyvää kulutustavaraa (Kangas 1999, 170).

Kolmas kylätoimintaohjelma, Vastuuta ottava paikallisyhteisö 2008–2013, määrittelee kulttuuria edeltäjiensä linjan mukaisesti kulttuuriperintönä, paikalliskulttuurina, identiteetin rakentajana, yhteisöllisenä ja taloudellisenä instrumenttina sekä vetovoimatekijänä. Ohjelmassa tunnistetaan myös maahanmuuton lisääntymisen vaikutukset maaseutualueille. Monikulttuurisuus nähdään kylien paikalliskulttuuria ri-

kastavana tekijänä, jota tulisi pyrkiä hyödyntämään. Lisäksi hyvinvointipuhe ilmaantuu uutena ulottuvuutena kulttuurikeskusteluun: kulttuuri ei ole enää pelkästään yhteiskunnallinen, taloudellinen ja yhteisöllinen resurssi, vaan se on myös hyvinvoinnin edistäjä.

Vahva paikalliskulttuuri lisää paikallista elinvoimaa, viihtyvyyttä ja asukkaiden elämän-laatua. Kulttuurin merkitys hyvinvointinäkökulmasta toteutuu osallistumisen sekä itsensä toteuttamisen kautta. Kulttuuri vahvistaa yhteisöjen sosiaalista pääomaa eli kykyä toimia yhteisten päämäärien hyväksi. Omaehtoisen kulttuurin tekijänä oleminen vaikuttaa positiivisesti terveydentilaan ja estää myös syrjäytymistä. Kulttuuri tukee arjessa jaksamista. (s. 46–47)

Kulttuurin laajemman merkityksen tunnistaminen heijastuu myös kulttuurimaiseman määrittelyyn, mikä poikkeaa aiemmasta ohjelmasta ottamalla biodiversiteetin eli ekologisen ulottuvuuden mukaan määritelmään. Luonnon monimuotoisuuden ja kulttuuristen arvojen halutaan olevan tasapainossa keskenään, mikä on Helne ym:n esittämän (2012) kestävä hyvinvoinnin määritelmän mukaista korostaessaan eri hyvinvointiulottuvuuksien kokonaisvaltaista huomioimista. Toisaalta kulttuurimaiseman taloudellista välinearvoa korostetaan.

Maisema on OECD-termein ns. julki-shyödyke, jolle on kysyntää, mutta jolta puuttuu markkinoiden kautta tuotettu tarjonta. ”Kulttuurimaiseman tarjonnassa” tarvitaan uusia sopimusjärjestelyjä sekä asumisen ja rakentamisen ohjausta. (s. 43)

Kylätoimintaohjelmat konstruoivat kulttuuria sekä säilytettävänä yhteisenä omaisuutena, hyvinvoinnin lähteenä että taloudellisenä ja sosiaalisena pääomana. Kulttuuri nähdään ohjelmassa moniulotteisena ilmiönä, vaikkakin niissä korostuu sen välinearvo. Kulttuurin elävyys ja vaaliminen eivät ole siis maaseutupolitiikassa itseisarvo, vaan paikallinen kulttuuri on instrumentti kehittämistoiminnalle ja muille kehittämiselle asetetuille tavoitteille.

Kylätapahtumat ja -juhlat ovat kylien näkyvimpiä kulttuuriin liittyviä käytäntöjä. Kulttuuritapahtumat ovat merkittävässä roolissa kaupunkien julkisen tilan ja identiteetin rakentumisessa (Lehtovuori 2010: 3), mutta ne ovat myös keskeinen osa elävien maaseutuyhteisöjen toimintaa (Kumpulainen 2014). Erilaiset kylätapahtumat ovat pienimuotoisia paikallisia kulttuuritapahtumia, joita ei järjestetä pelkästään yhteisön jäsenten viihtyvyyttä ja keskinäistä hauskanpitoa varten vaan niistä on tullut kehittämistoiminnan instrumentteja. Kaikissa kolmessa tutkimassani kylässä kylätapahtumien avulla kerättiin varoja kyläalojen ylläpitoon, mikä heijastui esimerkiksi lisääntyneenä panostuksena esiintyjien houkuttelevuuteen ja tarpeena markkinoida tapahtumia laajemmalle yleisölle. Kyläjuhlat ovat myös tärkeä tapa yrittää saada uusia asukkaita ja kesämökkiläisiä mukaan kylien kehittämistoimintaan sekä rakentaa kylien julkisuuskuvaa aktiivisina ja elinvoimaisina paikkoina.

Kulttuurin instrumentaalisen arvon korostaminen ja tuotteistaminen korostavat kulttuurin jakamiskäytäntöjen ulottuvuutta. Paikallinen kulttuuri ei ole enää pelkästään kylän sisäistä toimintaa

tai symboliikkaa, vaan markkinoinnin ja tuotteistamisen kautta sitä tuotetaan myös muille. ”Kulttuurinen virta” tapahtuu tällöin yhä enemmän kylän ja ulkopuolisen maailman välillä. Yhtenä aktiivisuuden ja motivaation hiipumisen uhkana onkin, että tuotteistaminen etäännyy kyläläisten omista kokemuksista ja merkityksistä. Siivonen (2008) on havainnut saman ilmiön tutkiessaan saaristoidentiteettien ja -kulttuurin jännitteitä, jotka syntyvät arjen kulttuurin ja ulkopuolelta tuotetun saariston symboliikan seurauksena. Ihmiset motivoituvat kylän kehittämiseen vain, jos he kokevat kehittävänsä ”omaansa” eli yksilöiden sisäiset merkitysjärjestelmät ovat toiminnan ja tuotteistamisen perustana.

Kolmannen kylätoimintaohjelman kulttuurin määrittely on neljästä ohjelmasta kattavin huomioidessaan monikulttuurisuuden, kulttuurin merkityksen hyvinvoinnille sekä ekologisen ja kulttuurisen ulottuvuuden tasapainon merkityksen. Neljännessä kansallisessa kylätoimintaohjelmassa, Voimistuvat kylät – Vahvistuvat lähiyhteisöt 2014–2020, kulttuurista puhutaan lähinnä liikuntaan rinnastettavana kulttuuri-toimintana, mikä korostaa kulttuuria osana lähipalveluja. Kylien toivotaan myös edistävän kylämatkailua, mutta esimerkiksi kulttuuriperintöä ei ohjelmassa enää erikseen mainita tai käsitellä. Kulttuurin roolin supistuminen on ristiriidassa yhteisötoimijoiden kasvavan roolin kanssa. Jos halutaan, että paikallinen identiteetti ja yhteisöllisyys vahvistuvat ja ihmiset aktivoituvat yhä enemmän vapaaehtoiseen kehittämistoimintaan, kulttuurin roolia yksilöiden paikkoihin ja yhteisöihin sitouttavana ei pitäisi unohtaa.

YHTEISÖN RAKENTUMINEN

Kylistä puhutaan yleisesti paikallisyhteisöinä. Määritelmä ei ole yksiselitteinen, koska on vaikea määritellä rajaa, milloin ihmiset vain asuvat jossain paikassa ja milloin he muodostavat yhteisön. Ovatko esimerkiksi lähiössä asuvat ihmiset yhteisö, kun he käyttävät samoja palveluja ja liikkuvat samalla alueella, mutta eivät välttämättä ole tunnetasolla sitoutuneita asuinpaikkaansa tai koe yhteenkuuluvuutta muiden alueella asuvien kanssa? Voivatko kesäasukkaat muodostaa paikallisyhteisön? Kaikki kylällä asuvat eivät kuulu kyläyhdistykseen, eikä osa koe kuuluvansa edes kyläyhteisöön. Osa ihmisistä haluaa asua maaseudulla, vaikka heidän sosiaalinen elämänsä ja kiinnostuksen kohteensa ovat muualla. Paikallisyhteisöistä puhuttaessa oletetaan paikallisen identiteetin olemassaoloa, mutta senkään paikantaminen ei ole yksiselitteistä. Ihmisillä on monia erilaisia ja päällekkäisiä paikkoihin sidottuja yhteisöjä ja identiteettejä (Haukkala 2011), kuten kunta- ja kyläidentiteetti. Lisäksi siteet synnyinseudulle tai mökkipaikkakunnalle voivat olla voimakkaita ja osa ihmisten identiteettiä.

Kylätoiminnassa mukana olevilla on yleensä vahva paikallinen identiteetti ja he kokevat kuuluvansa kyläyhteisöön. Kyläyhdistyksen voikin määritellä paikalliseksi yhteisöksi, jonka jäseniä yhdistää kiintymys kylään ja halu toimia sen puolesta. Se on paikalliseen kehittämiseen suuntautunut moraalinen toimija, joka ottaa vastuuta alueensa hyvinvoinnin ja elinolosuhteiden kehittamisestä. Kyläyhdistyksiä voi tarkastella erityisinä strategisina yhteisöinä (esim. Litmanen & Peltonen 2008), jot-

ka ovat syntyneet paikallisena vastareaktion maaseutukylien autoitumiseen ja palveluiden heikkenemiseen (Kumpulainen 2012). Strateginen yhteisö muodostuu siitä, että sen jäsenet kokevat yhteisen uhan, jota vastaan ne nousevat puolustautumaan. Tämä kehitysprosessi kuvaa useiden paikallisten protestien ja asuinyhteisöjen syntyä. (Litmanen & Peltonen 2008, 216–219.) Kyläyhdistysten perustajilla on jaettu huoli ja intressi kylän tulevaisuuden puolesta ja he päättävät ryhtyä paikallisiin kehittämistoimiin tavoitteidensa saavuttamiseksi. Kyläyhdistykset pyrkivät kehittämään kyliä tietoisella ja tavoitteellisella toiminnallaan, rakentamaan niiden julkisuuskuvia, houkuttelemaan uusia asukkaita sekä kehittämään ja säilyttämään paikallisia palveluita ja elinoloja. Kyläsuunnittelu, hanketoiminta ja kuntayhteistyö ovat kylätoiminnan käytäntöjä ja instrumentteja, joiden avulla kyläyhdistys strategisena yhteisönä taistelee kylänsä elinvoimaisuuden puolesta.

Kyläyhteisö ei rakennu pelkästä rationaalista ja tavoitteellisesta toiminnasta, vaan se edellyttää paikallisten ihmisten yhteisen tunne- ja tahtotilan muodostumista. Se voi olla joskus haastavaa, ja kyläyhdistysten puheenjohtajat kuvaavatkin kyläläisten kehittämistoimintaan aktiivointia haastavana tehtävänä. Kyläyhdistyksissä on yhteisöinä postmodernille kulttuurille ominaisia piirteitä, kuten sitoutumisen ohuus ja yhteisön rajojen joustavuus (Saastamoinen 2002). Ihmisten sitoutuminen paikalliseen yhteisöön ei ole enää samanlaista kuin aikana, jolloin kylät olivat tiukkoja sosiaalisia yhteisöjä, jotka määrittivät yksilöiden identiteettiä ja elämänpiiriä merkittävästi. Yhdistystoimintaan ei myöskään sitouduta samoin kuin ennen

(Siisiäinen 2003, 25). Koska kyläyhdistyksen toiminta on vapaaehtoista, kylässä asuva voi itse päättää, haluaako osallistua paikallisyhteisön elämään vai ei. Lisäksi toimintaan sitoutuminen ei ole pysyvää ja se voi vaihdella eri elämänvaiheissa. Ihmisillä on myös muita yhteisöjä ja sosiaalisia suhteita, eivätkä kylä ja kyläyhdistys ole useimmille enempää kuin yksi intressi muiden joukossa. Paikallisyhteisön olemassaolo ei ole itsestäänselvyys, mikä korostaa kulttuurin ”liimaavaa” merkitystä.

Maaseutuyhteisöjen yhteisöllisyyttä kuvataan usein käsitteellä ”kylähenki”, joka on myös yksi arviointikriteeri Vuoden Kylä -kilpailussa. Kylähengen olemassaolo on ennen kaikkea osoitus siitä, että kylällä on yhteisöllisyyttä. Kylähenki eli kylien yhteisöllisyys voidaan jakaa karkeasti sosiaaliseen (talkoohenki) ja kulttuuriseen (paikan henki) ulottuvuuteen (Kumpulainen 2008; Kumpulainen 2012, 90–94). Talkoohenki viittaa traditionaaliseen yhteistoiminnan muotoon maaseudulla. Se elää vieläkin erilaisissa kylien kehittämishankkeissa ja talkootoiminnassa. Kylätoiminnassa talkoohenki eli halu toimia yhteiseksi hyväksi ei kohdistu varsinaisesti lähimmäisten tai naapureiden auttamiseen, vaan kylän eli erityisen paikan vaalimiseen. Kylähengen toinen ulottuvuus eli paikan henki kuvaa taas paikkoihin liittyvää symbolista ja kulttuurista ulottuvuutta (Luoto 2006), joka on Hannerzin (1992, 4–10) jaottelun mukaisesti kulttuurin paikallista ilmentymistä. Paikkojen olemassaoloa pidetään usein itsestään selvytenä, mutta ne eivät ole mitään staattisia tai pysyviä pisteitä kartalla, vaan ne syntyvät ”kulttuurisen virran” kautta. Paikat ovat tiloja, jotka saavat merkityksensä

vasta ihmisten kokemusten ja symboliikan kautta (Tuan 1977, 6–18). Aktiivisilla kylillä erityisesti kulttuuriperinnön vaaliminen, maiseman- ja ympäristönhoito sekä kylätalojen ja muiden yhteisten tilojen kunnostus ja ylläpito tuottavat paikan henkeä.

Paikkaan liittyvän symboliikan lisäksi erilaiset kulttuuriset käytännöt tuottavat ja uusintavat paikallisyhteisöä. Kulttuuri- ja kesätapahtumat, yhteiset juhlat, teatteriharrastus, yhteinen kylähistoria, kylän symbolit ja maisema ovat Hannerzin (1992, 4–10) luokittelun mukaisia kulttuurin levittämisen käytäntöjä, jotka rakentavat paikallista identiteettiä ja yhteisöllisyyttä. ”Kulttuurinen virta” pitää omaehtoiseen toimintaan perustuvan kyläyhteisön – ja samalla myös itse kylän – elävänä. Luoto ym. (2016, 10) mukaan paikat muotoutuvat teknisten, hallinnollisten ja emotionaalisten rakenteiden risteyksissä. Kulttuuri kuuluu jaottelussa emotionaaliseen osaan paikkojen rakentumisesta ja se tuottaa moraalista kudosta, mikä sitoo yksilöt ja kyläyhdistykset kehittämisen käytäntöihin. Kulttuurin merkitys kehittämistoiminnalle korostuu helposti suurissa hankkeissa kuten kyläfestivaaleilla ja kulttuurin tuotteistamisessa matkailijoille. Pieni yhdessä tekeminen ja kokeminen ovat kuitenkin yhteisön ylläpitämisen kannalta yhtä arvokasta paikallista kulttuuria, vaikka niille ei voi tehdä hintalappuja eikä niiden tehoa pysty mittaamaan.

Kymäläisen (2009) mukaan myös epävirallisilla ja väliaikaisilla toiminnoilla on virallisen kulttuuripolitiikan ja monumenttien lisäksi tärkeä merkityksensä julkisen kaupunkitilan rakentumisessa ja merkitysten synnyssä. Sama pätee

myös maaseututilaan ja kyliin. Paikallisten ihmisten osallisuudesta, jaetuista merkityksistä, kokemuksista ja toiminnasta syntyvät merkitykset ovat paikallisen toiminnan ydintä. Koska kylätoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, ihmisten motivaation ja sitoutumisen merkitys korostuu. Paikallisyhteisöt ja kylähenki ovat kehityksen aikaansaajia, minkä takia itse yhteisöllisyyden ja kylälähengen rakentaminen ja edistäminen ovat keskeisintä toiminnan jatkuvuuden ja kestävyuden kannalta.

LOPUKSI

Olen esitellyt tässä artikkelissa, miten kulttuuri on osa aktiivisten ja elinvoimaisten kyläyhteisöjen rakentumisesta. Kestävän hyvinvoinnin (Helne ym. 2012) toteutuminen edellyttää materiaalien olosuhteiden lisäksi muun muassa mielekäästä tekemistä ja yhteenkuulumisen kokemusta. Aktiiviset kyläyhteisöt tuottavat maaseudulla elämiselle välttämätöntä infrastruktuuria sekä tarjoavat paikallisyhteisön, johon kuuluu. Ne siis tuottavat kylistä kestäviä ja hyvinvointia maaseututiloja. Kulttuurin roolina aktiivisten yhteisöjen rakentumisessa on erityisesti yksilöiden sitouttaminen kylien kehittämiseen. Sen kautta rakentuu tunnesidos kyliin paikkoina ja tahtotila paikallisten elinolojen ja ympäristön puhtauden turvaamiseen myös seuraaville sukupolville. Kulttuuri on merkittävässä roolissa sekä kylille määritellyissä kansallisen tason tavoitteissa että kyläyhdistysten paikallisessa toiminnassa. Hannerzin (1992, 4–10) moniulotteisen kulttuurin määritelmän avulla olen tuonut näkyväksi, miten paikallinen kulttuuri elää ja tapahtuu samanaikaisesti eri tasoilla;

ihmisten mielisissä, jaettuina symboleina, erilaisina ilmentyminä sekä yhteisessä sosiaalisessa toiminnassa.

Maaseutualueiden kehityksessä korostuvat yhä enemmän paikkaperustaiset menetelmät (Luoto ym. 2016) sekä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden aktiivisuus ja omaehtoinen kehittämistoiminta, mikä näkyy kansallisissa kylätoimintaohjelmissa kasvavina vaateina ja haasteina paikallisille yhteisötoimijoille. Tällöin korostetaan usein sellaisten toimintojen merkitystä, joista on suoraa taloudellista tai sosiaalista hyötyä. Muutos on heijastunut viimeisimpään kylätoimintaohjelmaan, jossa kulttuurin rooli on selkeästi edeltäjiä pienempi ja painotus on lähipalveluiden tuottamisessa ja kylien turvallisuuden lisäämisessä. Poliitikassa ja kehittämisspuheissa korostuvat myös usein hallinnolliset ja tekniset rakenteet, vaikka kulttuuri ja yhteisö ovat niitä alueita, joissa paikkaperustaisen kehittämisen edellyttämä omaehtoisuus ja osallistuminen syntyvät. Kulttuuriin liittyvät toiminnat, joista ei voida osoittaa selkeitä vaikutuksia, ovat vaikeammin perusteltavia ja jäävät helposti suurempien tavoitteiden ja hankkeiden jalkoihin. Yhteisöllisessä toiminnassa viihtyvyyteen liittyvät “pienet asiat” ovat kuitenkin monesti niitä tärkeimpiä, sillä ne muodostavat perustan aktiivisen eli kestävästä paikallisyhteisön olemassaololle. Kylät eivät ole hallinnollisia tai teknisiä yksiköitä, vaan ennen kaikkea ihmisten ja kulttuurin tuottamia sosiaalisia ja toiminnallisia tiloja.

VIITTEET

1 Alkuperäinen teos *La Production de l'espace* ilmestyi jo vuonna 1974, mutta se käännettiin englanniksi vasta vuonna 1991.

2 Vuoden Kylä -kilpailun aineistot on esitelty yksityiskohtaisesti väitöskirjassani (Kumpulainen 2012, 58).

3 Neljäs kylätoimintaohjelma, *Voimistuvat kylät -Vahvistuvat lähiyhteisöt 2014–2020*, ei ollut väitöskirjani aineistona, vaan se on otettu mukaan vasta tähän artikkeliin.

LÄHTEET

- Allardt, Erik (1976) *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Helsinki: WSOY.
- Allardt, Erik (1993) *Having, Loving, Being: An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research*. Teoksessa Martha Nussbaum & Amartya Sen (toim.) *The quality of life*. Oxford: Clarendon, 88–94.
- Barker, Chris & Galsinski, Dariusz (2001) *Cultural Studies and Discourse Analysis. A Dialogue on Language and Identity*. London: Sage.
- Bourdieu, Pierre (1998) *Järjen käytännöllisyys. Toiminnan teorian lähtökohtia*. Suom. Mika Siimes. Tampere: Vastapaino.
- Boyarin, Jonathan (1994) *Space, Time and the Politics of Memory*. Teoksessa Jonathan Boyarin (toim.) *Remapping Memory: The Politics of TimeSpace*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1–37.
- Dodgshon, Robert A. (2008) "Geography's place in time." *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 90 (1), 1–15.
- Habermas, Jürgen (1984) *The Theory of Communicative Action. Volume I. Reason and the Rationalisation of Society*. Boston: Beacon Press.
- Hannerz, Ulf (1992) *Cultural Complexity. Studies in the Social Organization on Meaning*. New York: Columbia University Press.
- Hannerz, Ulf (1996) *Transnational Connections: Culture, People, Places*. London: Routledge.
- Haukkala, Teresa (toim.) (2011) *Monipaikkaisuus – ilmiö ja tulevaisuus*. Sitran selvityksiä 54. <http://www.sitra.fi/julkaisut/Selvityksi%C3%A4-sarja/Selvityksi%C3%A454.pdf> Luettu 15.04.2016.
- Helne, Tuula & Hirvilampi, Tuuli & Laatu, Markku (2012) *Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hoivala, Harri (2003) *Kulttuurin markkinointi ja tuotteistaminen – kamppailu markkinoinnin oikeutuksesta*. Teoksessa Marja-Liisa Niinikoski & Kaisa Sibelius (toim.) *Kulttuuribusiness*. Helsinki: WSOY, 73–83.
- Hyryläinen, Torsti (2000) *Kylätoiminnan perinne sosiaalisena pääomana*. Teoksessa Torsti Hyryläinen & Pertti Rannikko (toim.) *Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä*. Tampere: Vastapaino, 109–119.
- Kainulainen, Kimmo & Lakso, Timo (2001) *Sivusta aluekehityksen ytimeen! Teoksessa Sulevi Riukulehto (toim.) Perinettä vai bisnestä? Kulttuurin paikalliset ulottuvuudet*. Jyväskylä: Atena Kustannus, 32–51.
- Kangas, Anita (1999) *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*. Teoksessa Anita Kangas & Juha Virkki (toim.) *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 156–178.
- Kattilakoski, Mari (2015) *Kylien yhteisöllinen palvelutuotanto – paikallista hallintaa palvelujärjestelmämuutoksessa*. Maaseudun uusi aika 1, 19–36.
- Kattilakoski, Mari & Rantamäki, Niina (2016) *Maaseudun paikalliset hyvinvointijärjestelmät kansallisen hyvinvointipolitiikan kontekstissa*. Teoksessa Ilkka Luoto, Mari Kattilakoski & Peter Backa (toim.) *Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta*. *Julkaisuja* 25/2016. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 89–108.
- Knuuttila, Seppo (2005) *Samankeskisen paikallisuus – rajallisen kiinnostuksen autenttisuus*. Teoksessa Simo Häyrynen (toim.) *Kulttuurin arviointi ja vaikutusten väylät*. *Cupore julkaisuja* 12/2005. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämisyhdistys, 51–65.
- Knuuttila, Seppo & Rannikko, Pertti (2009) *Syrjäinen maaseutu avoimina toivon tiloina*. Teoksessa Jouko Nikula

- (toim.) Maaseutuaiheita. Rural Motifs. Essays in Honour of Professor Leo Granberg. Helsinki: Gummerus, 49–62.
- Korkiakangas, Pirjo (1999) Muisti, muistelu, perinne. Teoksessa Bo Lönnqvist, Elina Kiuru & Eeva Uusitalo (toim.) Kulttuurin muuttuvat kasvot. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 155–176.
- Kumpulainen, Kaisu (2008) Mistä on Vuoden Kylät tehty. Maaseudun Uusi Aika 2, 44–58.
- Kumpulainen, Kaisu (2012) Kylätoiminta ja aktiivisen kylän tuottaminen. Jyväskylän yliopisto.
- Kumpulainen, Kaisu (2014) Kun pienestä kunnasta tulee kylä. Kuntaliitosten vaikutukset maaseutuyhteisöissä. Julkaisu 33/2014. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Kumpulainen, Kaisu (2016, tulossa) Village of the Year competition constructing the ideal model of a rural community in Finland. *Sociální studia/Social Studies* 2/2016, 55–71.
- Kylätoiminnan suuntaviivat. Kylätoimintaohjelma 2000–2002. Suomen Kylätoiminta ry:n julkaisu 1/2000. Helsinki: Suomen Kylätoiminta ry.
- Kymäläinen, Päivi (2009) Kaupunkitaide ja julkisen tilan hetkittäiset käytöt. Teoksessa Seija Ridell, Päivi Kymäläinen & Timo Nyssönen (toim.) Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa. Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalituloissa. Tampere: Tampere University Press, 91–113.
- Lefebvre, Henri (1991) *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.
- Lehtovuori, Panu (2010) *Experience and Conflict: The Production of Urban Space*. Farnham: Ashgate.
- Litmanen, Tapio & Peltonen, Lasse (2008) Nimby-kiistojen ymmärtäminen ja selittäminen. Teoksessa Timo Kopomaa, Lasse Peltonen & Tapio Litmanen (toim.) *Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta*. Helsinki: Gaudeamus, 208–236.
- Luoto, Ilkka (2006) Paikan tekstit ja narratiivinen jännite – kuusi maaseutukylää Suomessa ja Skotlantissa. *Terra* 118 (3–4), 143–158.
- Luoto, Ilkka & Kattilakoski, Mari & Backa, Peter (toim.) (2016) *Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta*. Julkaisuja 25/2016. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007–2013. Maa- ja metsätalousministeriö. <http://www.maaseutu.fi/fi/index/maaseutuohjelma.html>. Luettu 20.11.2007.
- Massey, Doreen (2008) *Samanaikainen tila*. Tampere: Vastapaino.
- Nyssonen, Heino (2001) Muiston ja muistamisen politiikka. *Politiikka* 43 (1), 26–36.
- Rannikko, Pertti (1996) Onko Sivakkaa enää olemassa? Tutkielma yhteisöllisyyden muutoksesta. Teoksessa Seppo Knuutila, Ilkka Liikanen, Pertti Rannikko, Hannu Itkonen, Merja Koistinen, Jukka Oksa & Sinikka Vakimo (toim.) *Kyläläiset, kansalaiset. Tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*. Joensuu: Joensuun yliopisto, 21–54.
- Riikonen, Heikki (1997) Aluetietoisuuden sisältö paikallisyhteisössä. Sukupolvet ja muistinvaraiset alueet. Teoksessa Tuukka Haarni, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteseen*. Tampere: Vastapaino, 177–189.
- Rosenström, Ulla & Palosaari, Marika (toim.) *Kestävyyden mitta. Suomen kestävän kehityksen indikaattorit 2000*. Helsinki: Edita.
- Saastamoinen, Mikko (2002) Yhteisöt epävarmuuden ajassa – yhteisöllisyyskeskustelun myöhäismoderneja virtauksia. Teoksessa Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.) *Polis ja kosmos. Kulttuurisen globalisaation suuntia*. Jyväskylä: SoPhi, 81–120.
- Saastamoinen, Mikko & Kuusela, Pekka (2002) Loppusanat: Kulttuurin paikka globalisaatiossa. Teoksessa Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.) *Polis ja kosmos. Kulttuurisen globalisaation suuntia*. Jyväskylä: SoPhi, 167–182.
- Siivonen, Katriina (2008) Saaristoidentiteetit merkkien virtoina: varsinaissuomalaisen arki ja aluekehitystyö globalisaation murroksessa. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Siisiäinen, Martti (2003) Vuoden 1997 yhdistykset. Teoksessa Sakari Hänninen, Anita Kangas & Martti Siisiäinen (toim.) *Mitä yhdistykset välittävät*. Tutkimuskoh-

- teena kolmas sektori. Jyväskylä Atena, 11–37.
- Tuan, Yi-Fu (1977) *Space and Place. The Perspective of Experience*. London: Edward Arnold Ltd.
- Vastuuta ottava paikallisyhteisö. Kylätöiminnan ja Leader-ryhmien valtakunnallinen ohjelma 2008–2013. Suomen Kylätöiminta ry:n julkaisuja 2/2008. <http://www.kylatoiminta.fi/uploads/images/tiedostot/yleist%C3%A4/Vastuutaottavapaikallisyhteisö-Kylätöiminnanjalleader-ryhmienvaltakunnallinenohjelma2008-20132-2008.pdf>. Luettu 08.02.2010.
- Voimaa kuin pienessä kylässä! Valtakunnallinen kylätöimintaohjelma 2003–2007. Suomen Kylätöiminta ry:n julkaisuja 2/2003. Suomensjärvi: Suomen kylätöiminta ry.
- Voimistuvat Kylät - Vahvistuvat kyläyhteisöt. Paikallisen kehittämisen valtakunnallinen ohjelma 2014–2020. Suomen Kylätöiminta ry:n julkaisuja 1/2014. http://www.kylatoiminta.fi/uploads/images/tiedostot/oppaat/ohjelma2014_2020_verkkoon.pdf. Luettu 10.01.2016.
- Williams, Raymond (1982) *The Sociology of Culture*. Chicago: The University of Chicago Press.